

**УПОВНОВАЖЕНИЙ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
З ПРАВ ЛЮДИНИ**

НАКАЗ

01.09. 2023

м. Київ

№ 97.15/23

**Про затвердження Стратегії
діяльності Уповноваженого
Верховної Ради України з прав
людини на період до 2027 року**

Відповідно до Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», з метою забезпечення дієвого здійснення парламентського контролю за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина та належної організації діяльності Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити Стратегію діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини на період до 2027 року, що додається.
2. Департаменту документального забезпечення та роботи зі зверненнями (Чубара О.С.) забезпечити:
 - 2.1. ознайомлення представників Уповноваженого та працівників Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з цим наказом;
 - 2.2. оприлюднення цього наказу на офіційному вебпорталі Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.
3. Контроль за виконанням цього наказу залишаю за собою.

**Уповноважений
Верховної Ради України
з прав людини**

Дмитро ЛУБІНЕЦЬ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Уповноваженого
Верховної Ради України з прав
людини

01 09 2023 року

СТРАТЕГІЯ
діяльності національної інституції з прав людини
на період до 2027 року

ВСТУП

З метою забезпечення дієвого здійснення Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини (далі – Омбудсман України) парламентського контролю за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина та належної організації діяльності Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (далі – Офіс Омбудсмана України) розроблено Стратегію діяльності національної інституції з прав людини на період до 2027 року (далі – Стратегія).

Наслідки широкомасштабної збройної агресії проти України та тимчасової окупації частини її території значно актуалізували питання підвищення ефективності парламентського контролю за додержанням прав і свобод людини і громадянина в Україні та за її межами. Вітчизняна система парламентського контролю покликана надати дієві відповіді на нові виклики, пов'язані із наслідками збройної агресії проти України. Це в свою чергу вимагає збереження та посилення інституційної стійкості та спроможності, а також перегляд та розширення мандатів Омбудсмана України.

Одним із важливих елементів цієї роботи є стратегічне планування діяльності. Дана Стратегія була розроблена в рамках інклюзивних консультацій з працівниками інституції з урахуванням викликів у сфері прав людини, оцінки спроможності інституції.

Омбудсман України має право згідно зі статтею 13 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» (далі – Закон) безперешкодно відвідувати органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, бути присутнім на їх засіданнях.

Для забезпечення діяльності Омбудсмана України утворюється Секретаріат, відповідно до статті 10 Закону, основним завданням якого є забезпечення діяльності Омбудсмана України з метою здійснення парламентського контролю за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина та захисту прав кожного на території України і в межах її юрисдикції на постійній основі.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ

Основні нормативно-правові акти, які визначають юрисдикцію Омбудсмана:

- Конституція України (статті 55, 101);
- Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»;
- Закон України «Про звернення громадян»;
- Закон України «Про захист персональних даних»;
- Закон України «Про доступ до публічної інформації»;
- Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»;
- Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»;
- Закон України «Про державну службу»;
- чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

ВІЗІЯ, МІСІЯ, ЦІННОСТІ

Візія

Офіс Омбудсмана України – незалежна, авторитетна та ефективна національна інституція, яка реалізує парламентський контроль за дотриманням прав і свобод людини і громадянина на всій території України та українців за кордоном.

Місія

Омбудсман України ефективно запобігає порушенням, захищає та поновлює права кожної людини.

Цінності

Омбудсман України сприяє реалізації цінностей, що забезпечуються та захищаються на основі принципів рівності, людської гідності та недискримінації, які є необхідними базовими нормами для того, щоб жити з почуттям гідності.

ПРИНЦИПИ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ІНСТИТУЦІЇ

Стратегія розвитку базується на принципах, які стосуються статусу національних установ, що займаються заохоченням і захистом прав людини (Паризькі принципи), затверджених резолюцією 48/134 Генеральної Асамблеї ООН від 20 грудня 1993 року, зокрема:

- принцип незалежності установи, що закріплюється Конституцією або іншим установчим актом;

– принцип чітко визначеного і якнайширшого мандату, що означає наділення національної установи якомога ширшими повноваженнями, які чітко викладені в Конституції та законодавчих актах і засновані на загальних нормах та стандартах прав людини;

– принцип автономності, що передбачає наявність у національної установи інфраструктури, яка забезпечує безперебійне здійснення її діяльності;

– принцип достатнього фінансування, що передбачає забезпечення національної установи власним персоналом та приміщеннями, задля того, щоб вона могла бути незалежною від уряду і не підлягала фінансовому контролю, який може впливати на її незалежність;

– принцип плюралізму, що означає участь у прийнятті рішень та кадровому складі національної установи якнайширшого кола представників усіх верств суспільства для забезпечення спроможності та належної компетентності національної установи в різних питаннях, пов'язаних з правами людини, що стосуються суспільства та сприяє доступності національної установи для всіх громадян, незалежно від їх статі, етнічної приналежності чи вразливості;

– принцип наявності повноважень розглядати будь-які питання з прав людини, що означає можливість розгляду національною установою будь-якого звернення, від будь-якої особи, якщо воно входить до сфери її компетенції.

Іншими принципами розвитку інституції є:

– комплексність, послідовність та етапність;

– гнучкість, що передбачає своєчасні зміни в діяльності установи відповідно до вимог системи управління державою;

– інноваційність, тобто орієнтація на застосування інноваційних підходів у діяльності;

– відкритість, що передбачає прозорість і публічність прийняття будь-яких рішень;

– ефективність та відповідальність, що передбачає обов'язок Офісу Омбудсмана України забезпечити встановлені стандарти якості здійснення повноважень та обов'язків Омбудсмана України у тому числі щодо звітування перед Верховною Радою України про результати своєї діяльності;

– професіоналізм і компетентність;

– постійне навчання;

– спадкоємність досвіду, знань та традицій;

– свобода вираження поглядів і переконань;

– забезпечення інклюзивності, гендерної рівності, демократизму та соціальної справедливості;

– урахування світового досвіду, зокрема європейського, у практиці реалізації парламентського контролю за додержанням прав людини і громадянина.

АНАЛІЗ ПОТОЧНОЇ СИТУАЦІЇ У СФЕРІ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Підготовка Стратегії інституції співпала за часом із підготовкою Щорічної доповіді Омбудсману України за 2022 рік, яка містить детальний аналіз ситуації з дотриманням прав людини в Україні. Дані, виклики, проблеми, які було зафіксовано та відображено в доповіді, висновки та напрацьовані рекомендації вплинули на формулювання стратегічних цілей, а також стали певною точкою відліку для формулювання завдань/індикаторів у рамках операційного плану.

Крім того, під час внутрішніх консультацій, які було проведено із залученням представників Офісу Омбудсману України та регіональних представництв, було окреслено декілька важливих контекстуальних чинників, що вплинули на формулювання стратегічних цілей інституції, серед яких можна виділити наступні.

Війна як глобальний виклик. 24 лютого 2022 року розпочалось повномасштабне військове вторгнення Російської Федерації в Україну, що стало продовженням військової агресії, розпочатої в лютому 2014 року із вторгнення на територію Автономної Республіки Крим та міста Севастополь, далі в Донецьку та Луганську області.

Як реакція на виклики збройної агресії 24 лютого 2022 року на всій території України введено воєнний стан. 1 березня Україна повідомила Генерального секретаря ООН про відступ від деяких своїх зобов'язань у сфері прав людини відповідно до статті 4 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права (МПГПП) та статті 15 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ЄКПЛ), на час дії воєнного стану.

Війна призвела до значних людських втрат, нищівного руйнування інфраструктури, безпрецедентного переміщення населення як всередині країни, так і за її межі. Її вплив є миттєвим з точки зору гуманітарних потреб і масштабним з точки зору відновлення, реконструкції інфраструктури та перспектив стабільності. Цивільні особи в Україні, як і під час більшості збройних конфліктів, несуть основний тягар насильства, що створює серйозні ризики для їх безпеки, доступу до основних послуг і психосоціального благополуччя. Реагування на виклики у сфері прав людини, обумовлені прямо чи опосередковано з війною, безумовно є серед пріоритетів діяльності Омбудсману України.

Попри гостроту «нових» викликів, пов'язаних із війною, все ще залишаються невирішеними і «старі» проблеми, які потребують розв'язання саме зараз в умовах війни, енергетичної кризи, економічної кризи, всього того, що відволікає фокус від соціальних ініціатив та підвищує вразливість найбільш незахищених верств населення. Крім того, на тлі геометрично зростаючих гуманітарних потреб, суттєво обмежились як людські так і фінансові ресурси, необхідні для реагування.

«Права людини не на часі». Війна та складна безпекова ситуація відкликають виклики у сфері прав людини на другий план. Незважаючи на

загрозливу безпекову ситуацію, Уряд України намагався керувати та координувати зусилля щодо реагування на кризу, забезпечуючи надання державних послуг та водночас організовуючи зусилля з відновлення країни. Проте, основна увага в політичному, безпековому та економічному житті була зосереджена на реагуванні на вимоги війни, тим часом як реалізація більшості національних планів і стратегій, які були раніше узгоджені, сповільнилася. У цьому контексті політична воля для просування прав людини та імплементації відповідних міжнародних стандартів потребує постійної адвокації.

Важливим у цьому контексті є євроатлантичний вектор та робота над набуттям членства в ЄС та НАТО, що може стати рушієм для просування реформ у багатьох сферах, в тому числі у сфері прав людини та доступу до правосуддя.

Впливовість міжнародної адвокації та важливість системної підтримки України з боку міжнародних партнерів. Війна стала одним із найбільших викликів для міжнародного порядку та глобальної архітектури миру, яка ґрунтується на Статуті Організації Об'єднаних Націй, адже наявні гарантії безпеки та міжнародні інструменти не змогли ані попередити, ані зупинити агресію. Більш того, правила та принципи ведення воєнних дій, які передбачені міжнародним гуманітарним правом, не дотримуються з боку країни-агресора. У той же час, рік повномасштабної війни засвідчив ефективність міжнародної адвокації в наданні підтримки Україні у відстоюванні своєї територіальної цілісності та боротьби за демократичні цінності.

Низький рівень правової культури та правової обізнаності. Під час незалежної оцінки діяльності інституції у 2020 році дослідницька команда дійшла висновку, що рівень розуміння прав людини в суспільстві є не досить високим, адже залишається досі актуальною набагато ширша проблема, пов'язана з низьким рівнем правосвідомості та правової культури населення. Численні соціологічні опитування, а також аналіз звернень до Офісу Омбудсмана України свідчать, що люди не належним чином обізнані про роботу державних органів та межі їхніх повноважень. Це призводить до величезних обсягів «малозмістовної» паперової роботи, а також підвищення рівня недовіри до державних та місцевих органів, які займаються перенаправленням звернень до відповідних органів влади, в чій компетенції знаходиться вирішення означеного у зверненні питання. Проблема низького рівня правової культури та правової обізнаності стосується не лише пересічного українця, але й представників державної та місцевої влади, правоохоронних органів та тих, хто приймає державницькі рішення, впроваджує політику та реформи.

Окрім того, при формулюванні стратегічних цілей було враховано: положення Постанови Верховної Ради України від 17 березня 2016 року №1035–VIII «Про заходи з реалізації рекомендацій щодо внутрішньої реформи та підвищення інституційної спроможності Верховної Ради України»; Національну стратегію у сфері прав людини, затверджену Указом Президента України від 24 березня 2021 р. № 119/2021, статей 14 і 15 Угоди про асоціацію між Україною,

з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII, та розроблено на виконання Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо розвитку та зміцнення ефективних, плюралістичних і незалежних інституцій з прав людини CM/Rec (2011)1 від 31 березня 2011 р.; рекомендацій сесії Підкомітету з питань акредитації (SCA) Глобального альянсу національних інституцій з прав людини (GANHRI) від 14-18 жовтня 2019 р.; Цілей сталого розвитку проголошених резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 року № 70/1 та інші.

SWOT АНАЛІЗ

Окрім контекстуальних чинників, при формулюванні стратегічних цілей та напрямків роботи було проведено внутрішню оцінку, SWOT аналіз.

Серед **СИЛЬНИХ СТОРІН** інституції:

- незалежність та неупередженість інституції;
- унікальність конституційного мандату Омбудсмана України;
- наявність широкого кола інструментів для реагування на порушення прав людини та їх відновлення;
- наявність широкої регіональної мережі;
- можливість превентивного запобігання порушенню прав людини;
- гнучкість і готовність до реагування на нові виклики;
- вмотивована команда, яка має експертизу у сфері прав людини;
- налагоджена та ефективна взаємодія з Верховною Радою України;
- ефективний парламентський контроль за додержанням законодавства України в частині додержання прав людини органами державної влади та місцевого самоврядування;
- високий рівень міжнародної акредитації Омбудсмана України (рівень А), міжнародний авторитет;
- високий рівень відкритості і співпраці з громадянським суспільством, міжнародними та національними партнерами.

СЛАБКИМИ сторонами є:

- недостатня комунікація між структурними підрозділами, зокрема, у сфері обміну даними між різними структурними підрозділами, які займаються однією цільовою групою прав;
- завантаженість поточною роботою та реагування на надзвичайні ситуації, що негативно впливає на аналітичну та стратегічну складові роботи;
- недостатнє розмежування повноважень різних підрозділів;
- бюрократизованість виконавчих процесів;
- матеріально-технічна база, яка потребує оновлення;

- недостатній професійний рівень у суміжних сферах (комунікація, стратегічне планування, розробка проєктів міжнародної технічної допомоги тощо);
- слабка взаємодія з регіональними представництвами;
- правопросвітництво не є пріоритетом;
- відсутність кадрової стратегії та стратегії професійного розвитку, недосконалість інструментів стимулювання співробітників;
- недосконала система збору даних.

МОЖЛИВОСТІ інституції можна окреслити наступним чином:

- здатність залучати широке експертне середовище через створення експертних і громадських рад, так і через моніторингову роботу;
- наявність міжнародних партнерів з розвитку для залучення міжнародної технічної допомоги;
- наявність міжнародних майданчиків для висвітлення питань дотримання прав людини в Україні та пряма комунікація й підтримка з боку міжнародних партнерів;
- потенціал для виконання парламентського контролю за дотриманням законодавства України в частині дотримання прав людини всіма державними органами та органами місцевого самоврядування України;
- потенціал спеціальних та щорічних доповідей Омбудсмана України на вироблення політики щодо захисту прав людини;
- комунікаційний та просвітницький потенціал інституції;
- посилення інструментів захисту прав українців за межами країни через нову систему представників Омбудсмана України на громадських засадах за кордоном;
- наявність ефективних інструментів дотримання державними інституціями та органами місцевого самоврядування прав людини;
- співпраця та координація із громадянським суспільством;
- підсилення інституційної спроможності через розбудову регіональної мережі;
- здатність впливати на нормотворчий процес через експертний аналіз проєктів НПА;
- конституційні подання як інструмент впливу на державну політику;
- вплив на формування суспільної думки у сфері захисту прав людини.

Потенційні ЗАГРОЗИ/ВИКЛИКИ:

- війна і постійні безпекові загрози та ризики, які неможливо передбачити, контролювати чи мінімізувати;
- скорочення штату державних службовців у зв'язку з війною та плінність кваліфікованих кадрів;
- скорочення видатків державного бюджету на утримання та діяльність державних органів;
- проблема професійного вигорання працівників;

- постійна зміна законодавства, що призводить до необхідності постійно змінювати підходи до роботи, напрацьовувати нові практики тощо;
- законодавчі зміни, які можуть негативно вплинути на відповідність інституції Паризьким принципам;
- низький рівень розуміння мандатів Омбудсмана України в суспільстві;
- «розмивання» і підміна мандату Омбудсмана України через дублювання окремих його функцій посадовими особами в різних органах влади;
- неефективний існуючий механізм виконання законних приписів Омбудсмана України;
- випадки зловживання правом на звернення з боку заявників;
- політичний тиск.

СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ

На основі аналізу поточної ситуації та враховуючи виклики, які стоять перед Україною з початком повномасштабного вторгнення РФ, національна інституція визначила низку стратегічних цілей діяльності на період до 2027 року, які є наскрізними та впливають на виконання всього тематичного мандату Омбудсмана України.

Стратегічна ціль 1. Офіс Омбудсмана України – сильна та незалежна інституція.

Профільному Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» уже понад 25 років. За цей час не відбулося жодного системного оновлення спеціального законодавства. Додавання функцій і мандатів мало радше хаотичний характер і керувалося політичною потребою, у той час як базові норми щодо діяльності Омбудсмана України не переглядалися.

Починаючи з 2012 року, на Омбудсмана України відповідно до Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» було покладено низку нових повноважень, таких як доступ до публічної інформації, захист персональних даних, запобігання дискримінації, реалізація Національного превентивного механізму (НПМ). Разом з тим, за роки існування інституції критиці неодноразово піддавались положення законодавства щодо гарантій незалежності інституції, зокрема щодо обрання та звільнення Омбудсмана України, а також не відбулося жодного поступу щодо гарантування її фінансової стійкості та незалежності.

Отже, Офіс Омбудсмана України – це інституція, яка реалізує дуже широкий за обсягом і тематикою мандат, що охоплює діяльність будь-якої посадової особи в державі, включно з національним та місцевим рівнями судової, законодавчої і виконавчої влади. Такий всеохопний мандат Омбудсмана України робить інституцію важливим акселератором порядку денного з прав людини та

наділяє її відповідними інструментами моніторингу та реагування. Однак, реалізація такого мандату, особливо в умовах нових викликів, пов'язаних з військовою агресією проти України, вимагає чіткої стратегії, відповідних додаткових людських і фінансових ресурсів, постійного підвищення професійного потенціалу та добре побудованих каналів зв'язку для ефективного виконання функцій.

Стратегічна підціль 1.1. Посилення гарантій незалежності

Основними завданнями, виконання яких є необхідним для посилення гарантій незалежності інституції Омбудсмана України та забезпечення її повної відповідності Паризьким принципам, є наступні:

- системне виконання рекомендацій сесії Підкомітету з питань акредитації (SCA) Глобального альянсу національних інституцій з прав людини (GANHRI);
- запровадження диверсифікації джерел фінансування діяльності задля посилення фінансової незалежності;
- напрацювання змін до законодавства про Омбудсмана України (профільного Закону та відповідних пов'язаних законодавчих актів) шляхом широких консультацій, зокрема, запровадження процедури відбору та призначення, яка відповідає міжнародним стандартам;
- запровадження періодичної незалежної оцінки інституції;
- налагодження ефективного співробітництва з партнерами з розвитку задля ефективного залучення та використання міжнародної технічної допомоги у сфері прав людини.

Ключовими показниками результативності є:

- підтвердження статусу «А» відповідності Паризьким принципам за результатами розгляду SCA GANHRI;
- позитивна експертна оцінка змін до законодавства про Омбудсмана України;
- наявність достатнього фінансування для реалізації усіх функцій Омбудсмана України;
- проведення періодичної незалежної оцінки діяльності інституції та оприлюднення її результатів;
- створено ефективний механізм залучення та координації міжнародної технічної допомоги у сфері прав людини та підтримки діяльності Офісу Омбудсмана України.

Стратегічна підціль 1.2. Посилення інституційної спроможності

Основними завданнями щодо посилення інституційної спроможності є:

- зміцнення аналітичного потенціалу інституції Омбудсмана України;
- реалізація сформованої політики щодо підвищення кадрового потенціалу;
- посилення цифровізації в роботі інституції (зокрема, щодо обробки звернень, збору даних, аналітичної роботи та внутрішніх процесів функціонування інституції).

Ключовими показниками результативності є:

- якість аналітичних матеріалів покращилася за оцінками експертної спільноти (зокрема, збільшилася кількість посилань на доповіді та матеріали інституції);
- зменшено плинність кадрів;
- запроваджена система регулярного підвищення кваліфікації у сфері прав людини;
- розвиток захищеної інформаційно-аналітичної системи Офісу Омбудсмана України на основі сучасних інформаційних технологій.

Стратегічна ціль 2. Підвищено ефективність комунікаційної та правопросвітницької роботи на національному рівні.

Проблема низької правової культури має системний і наскрізний характер. Система формальної та неформальної освіти, в тому вигляді, як вона наразі функціонує, не здатна впоратися з цією проблемою, а просвітницькі кампанії якісно не змінюють ситуацію через свою обмеженість і несистемність. Тому, положення Національної Стратегії у сфері прав людини, які передбачають кардинальний перегляд системи освіти, інтеграцію правової обізнаності та навчання правам людини на всіх ланках освітнього процесу, залишаються декларативною ціллю без реального просування.

У свою чергу, роль Омбудсмана України на цьому напрямку вимагає суттєвого посилення. Незважаючи на те, що за даними соціологічного дослідження «Що українці знають та думають про права людини» з 2016 по 2022 рік рівень обізнаності про інституцію значно збільшився (із 6,5% до 15,2%), але все ще є недостатнім. У той же час, оцінка ефективності інституції залишається на середньому рівні. Так, у грудні 2022 року 36,7% респондентів омнібусу вважали, що звернення до Омбудсмана України є ефективним інструментом захисту, в той час як 32% висловлювали протилежну думку, а 31,4% не змогли визначитись.

Це свідчить про недостатню ефективність комунікаційної, просвітницької роботи, необхідність напрацювання системних підходів до комунікаційних кампаній, а також застосування нових каналів та інструментів взаємодії з аудиторією тощо.

Основними завданнями інституції у цій сфері є:

- підвищення рівня поінформованості суспільства щодо мандатів Омбудсмана України та правової обізнаності населення щодо прав людини, способів подачі звернень до Омбудсмана України;
- підвищення обізнаності публічних службовців щодо процесів у сфері прав людини;

- забезпечення підтримання високого рівня довіри до Офісу Омбудсмана України через запровадження системних відкритих комунікацій із суспільством;
- забезпечення активної участі громадськості у процесі прийняття рішень та налагодження механізмів зворотного зв'язку.

Ключовими показниками результативності є:

- рівень обізнаності про мандати Омбудсмана України зріс на 10%, відповідно до соціологічних опитувань;
- рівень балансу довіри/недовіри до Омбудсмана України є не нижче 30%;
- зростання рівня обізнаності громадян та публічних службовців щодо процесів у сфері прав людини;
- консультативно-дорадчі органи всіх рівнів, із залученням громадських організацій, працюють на регулярній основі.

Стратегічна ціль 3. Офіс Омбудсмана України – доступна та інклюзивна інституція для кожного та кожної

Щороку до Омбудсмана України звертаються тисячі людей у пошуках відновлення своїх прав. Звернення до Омбудсмана України надходять поштою, подаються під час особистих та виїзних прийомів. Протягом 2022 року до Омбудсмана України надійшло 42 485 звернень, з них 562 колективних звернення від 7779 осіб та 41 923 індивідуальні звернення з України та закордону. Дуже часто за допомогою до Омбудсмана звертаються люди з найбільш вразливих та незахищених груп, включаючи людей з інвалідністю, людей похилого віку, представників національних меншин, внутрішньо переміщених осіб тощо. Це вимагає від інституції бути доступною в усіх вимірах: не лише географічно та фізично, але й комунікаційно та інформаційно. Тобто, спілкування з цільовою аудиторією повинне відбуватися простою і зрозумілою мовою, має бути забезпечена відповідна вебдоступність інформації, а також запроваджені нові підходи та формати звернень, які будуть зрозумілими й зручними для кожного та кожної.

Основними завданнями у цій сфері є:

- забезпечення регіональної доступності Омбудсмана України;
- забезпечення фізичної (архітектурної та транспортної) доступності центрального офісу та регіональних представництв;
- запровадження інструментів забезпечення доступності інформації та процедури звернення;
- інтеграція інклюзивних та недискримінаційних принципів і підходів у роботу із заявниками;
- реалізація та просування принципів гендерної рівності в роботі Омбудсмана України.

Ключовими показниками результативності є:

- подані пропозиції щодо законодавчого врегулювання створення та діяльності регіональних представництв;
- сформована та укомплектована мережа регіональних представництв Омбудсмана України, яка охоплює кожну область та має спроможність для регулярного відвідування віддалених населених пунктів;
- усі офіси Омбудсмана України є доступними для маломобільних груп населення;
- інформація про Омбудсмана України та процедуру звернення подається в форматах та мовою, що відповідають критеріям доступності;
- забезпечено вебдоступність сайту Омбудсмана України;
- спрощено та диверсифіковано процедури звернення, включаючи запровадження електронних форматів подання звернень;
- працівники Офісу Омбудсмана України володіють відповідними знаннями та навичками щодо забезпечення інклюзивності та доступності;
- жінки та чоловіки, дівчата та хлопці мають інклюзивний доступ до всіх інструментів Омбудсмана України задля забезпечення і реалізації своїх прав та свобод.

Стратегічна ціль 4. Омбудсман України ефективно впливає на міжнародний правозахисний порядок денний.

З початком широкомасштабної збройної агресії проти України стало очевидно, що існуючі гарантії безпеки та міжнародні інструменти, створені для запобігання міжнародних конфліктів та притягнення до відповідальності за порушення норм міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини, виявилися неефективними. Система міжнародного права не може ефективно захистити цивільне населення та забезпечити дотримання правил та гуманітарних принципів ведення воєнних дій як на території України, так і на території інших країн.

Наразі, Україна напрацювала низку шляхів, підходів та «апробувала» інструменти, які можуть бути ефективним і мають лягти в основу оновлених безпекових угод та міжнародних договорів у сфері прав людини. З огляду на унікальний мандат інституції та визнання на міжнародній арені, Омбудсман України має відповідні можливості та інструментарій.

Основними завданнями за цим напрямком є:

- налагодження постійного обміну інформацією щодо ситуації з правами людини з ключовими іноземними аудиторіями;
- регулярна участь у роботі міжнародних інституцій та співпраця з правозахисними організаціями для адвокації та розвитку стандартів у сфері прав людини;

– адвокація та сприяння невідворотності покарання за вчинення міжнародних злочинів та грубих порушень прав людини в умовах війни; посилення захисту та моніторингу прав українців за кордоном.

Ключовими показниками результативності є:

– налагоджено постійний обмін інформацією з ключовими іноземними авдиторіями: національними інституціями з прав людини (НІПЛ) інших держав, глобальними та регіональними мережами НІПЛ, присутніми в Україні дипломатичними місіями, аналітичними центрами за кордоном, українцями за кордоном, міжнародними організаціями та донорами;

– Офіс Омбудсмана України регулярно бере участь у підготовці доповідей з прав людини, які подаються Україною до міжнародних організацій відповідно до чинних міжнародних договорів, а також подає альтернативні та/або тіньові звіти відповідно до процедур таких міжнародних організацій;

– забезпечено регулярну участь у роботі та прийнятті рішень міжнародних правозахисних інституцій, зокрема, міжнародних організацій (ООН, ОБСЄ, Рада Європи тощо) та глобальних і регіональних мереж НІПЛ (GANHRI, ENNHRI, ENOC, IOI тощо);

– запроваджено моделі тимчасового закордонного представництва Омбудсмана України та апробування підходів до захисту прав українців за кордоном;

– забезпечено діяльність не менш ніж 7 представників Омбудсмана України за кордоном у країнах, де перебуває найбільша кількість українських громадян.

Стратегічна ціль 5. Омбудсман України реалізує мандат для захисту прав громадян України, які постраждали від наслідків збройної агресії РФ проти України.

Наслідками збройної агресії РФ проти України є значна кількість постраждалих цивільних осіб, зокрема тих, які були змушені покинути своє місце проживання та переміститися на більш безпечні території всередині України чи за її межі, які були депортовані чи примусово переміщені та незаконно утримуються чи перебувають під владою держави-агресора, а також населення, яке залишилося проживати на тимчасово окупованих територіях або в районах проведення бойових дій.

Одним із найважливіших запитів постраждалих осіб є запит на справедливість, таким чином, необхідним елементом діяльності Офісу Омбудсмана України є сприяння притягненню до відповідальності осіб, які вчинили воєнні злочини та грубі порушення прав людини. У цьому контексті, особливе значення має співпраця із правозахисними організаціями, які починаючи з 2014 року регулярно та системно документують злочини, вчинені в контексті збройної агресії проти України.

В умовах війни Офіс Омбудсмана України став інституцією, яка веде перемовини з офіційними представниками країни-агресора про повернення військових з полону, а також про депортованих і незаконно утримуваних громадян України з території РФ. Вкрай важливо зберегти та посилити ці можливості ведення перемовин у рамках МГП задля порятунку українських громадян.

Основними завданнями є:

- верифікація даних про цивільних громадян України, які незаконно утримуються державою-агресором;
- сприяння документуванню вчинення воєнних злочинів та інших порушень міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини;
- комунікація з Омбудсманом країни-агресора щодо питань організації процесу повернення цивільних громадян України;
- створення умов для моніторингу дотримання прав громадян України в місцях несвободи на території РФ і тимчасово окупованій території, в тому числі із залученням міжнародних організацій та НППЛ інших країн;
- сприяння у поверненні громадян України, які знаходяться (були депортовані, утримуються в місцях несвободи) на території країни-агресора.

Ключовими показниками результативності є:

- у складі Координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими функціонує робоча група з питань захисту прав і свобод мирних (цивільних) осіб, які незаконно утримуються державою-агресором;
- функціонує діалогова група з правозахисними організаціями по документуванню злочинів;
- реалізовані ініціативи щодо залучення міжнародних організацій (встановлено місця утримання громадян України, забезпечено доступ до них, організовано надання гуманітарної, медичної та правової допомоги);
- реалізовані дії, які призвели до проведення взаємних моніторингових візитів до місць несвободи, повернення військовополонених, депортованих осіб, цивільних заручників, утримуваних у центрах тимчасового тримання, тощо;
- напрацьоване бачення щодо правового механізму повернення українських громадян з території країни-агресора.

Стратегічна ціль 6. Національне законодавство у сфері прав людини та адміністративна практика відповідають міжнародним та європейським стандартам у сфері прав людини, а також вимогам набуття членства України в ЄС.

Після початку повномасштабної війни Україна подала заявку на членство в ЄС. 23 червня 2022 року Європейський Парламент ухвалив резолюцію з

закликом про негайне надання Україні статусу кандидата в члени ЄС, того ж дня його приклад наслідувала Рада ЄС. Статус кандидата було надано, виходячи з розуміння того, що Україна має здійснити низку ключових кроків, включно із запровадженням законодавства щодо процедури відбору суддів Конституційного суду України (КСУ) відповідно до рекомендацій Венеційської Комісії; посиленням боротьби з корупцією шляхом проактивних і ефективних розслідувань та завершення реформи антикорупційних інституцій; ухваленням закону про ЗМІ, який гармонізує українське законодавство з медійними сервісами ЄС; завершенням реформи нормативно-правової бази у сфері національних меншин та посиленням антидискримінаційної політики.

Шлях до вступу в ЄС вимагатиме вжиття заходів та запровадження реформ у багатьох сферах, в тому числі у сфері прав людини та доступу до правосуддя. Україна вже прийняла низку законодавчих змін, зокрема: прийняла Закон про національні меншини (громади), Закон про посилення кримінальної відповідальності за катування (з метою приведення положень ККУ у відповідність з положеннями Конвенції ООН проти катувань), а також ратифікувала Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству проти жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульську конвенцію).

Проте, залишається ціла низка питань у сфері гармонізації прав людини з міжнародними та європейськими стандартами, які вимагають безпосередньої участі Омбудсмана України. Зокрема, Україна залишається серед країн, чії громадяни найчастіше звертаються до Європейського Суду з прав людини (ЄСПЛ). Лише у 2022 році Суд розглянув 2075 заяв щодо України і ухвалив 144 рішення (щодо 372 заяв), у 141 з яких було встановлено щонайменше одне порушення Європейської конвенції з прав людини.

Таким чином, європейський вектор має стати потужною рушійною силою для просування реформ, які базуються на принципах та стандартах прав людини.

Основними завданнями у цій сфері є:

– проходження обов'язкової експертизи міжнародних актів в Офісі Омбудсмана України перед процедурою ратифікації/денонсації шляхом підготовки змін до законів України, моніторинг міжнародних нормативно-правових актів, що потребують ратифікації чи денонсації, підготовка пропозицій щодо вивчення міжнародного досвіду країн ЄС, в яких такі міжнародні нормативно-правові акти ратифіковано;

– покращення експертної роботи, зокрема в рамках парламентського контролю за виконанням міжнародних зобов'язань України у сфері прав людини та підготовки доповідей до міжнародних інституцій, створення окремого аналітичного підрозділу;

– посилення спільної координації дій з державними органами та органами місцевого самоврядування з метою приведення національного законодавства та

адміністративної практики у відповідність до міжнародних та європейських стандартів у сфері прав людини;

– аналітична діяльність щодо аналізу рішень ЄСПЛ «проти України» на предмет системних порушень прав людини, визначення проблеми, адвокація та моніторинг виконання рішень ЄСПЛ, зокрема в частині заходів загального характеру.

Ключовими показниками результативності є:

– подання пропозицій щодо законодавчого закріплення впливу Омбудсмана України на ратифікацію міжнародних договорів у сфері прав людини, зазначення пропозицій щодо ратифікації або денонсації міжнародних договорів в щорічній доповіді;

– позитивна динаміка виконання рекомендацій міжнародних органів щодо зобов'язань України у сфері прав людини, реалізація порівняльного аспекту;

– подання ініціатив щодо приведення національного законодавства та адміністративної практики у відповідність до міжнародних та європейських стандартів у сфері прав людини, участь у дорадчих органах обласних військових адміністрацій на регіональному рівні, участь у засіданнях комісій місцевих рад;

– ініціювання роботи спеціальної комісії з питань виконання рішень ЄСПЛ при Міністерстві юстиції України, створення та доступ до відкритої статистики в Україні в контексті невиконаних рішень ЄСПЛ, позитивна динаміка виконання рішень ЄСПЛ;

– імплементація європейських стандартів з прав людини до національного законодавства з урахуванням культурних та етнічних особливостей українського народу.

Вищенаведені стратегічні цілі є наскрізними, і відтак їх реалізація буде здійснюватись у рамках наступних пріоритетних тематичних напрямках роботи:

1. Права громадян, які постраждали внаслідок збройної агресії проти України.

2. Права дитини.

3. Права людини в секторі оборони та прав ветеранів і військовослужбовців, полонених та членів їх родин.

4. Міжнародне співробітництво.

5. Дотримання соціальних та економічних прав.

6. Моніторинг додержання рівних прав і свобод, прав національних меншин, політичних та релігійних поглядів.

7. Реалізація національного превентивного механізму.

8. Право на справедливий судовий розгляд та на процесуальні права.

9. Додержання інформаційних прав.

Крім того, належне виконання стратегічних цілей та завдань у рамках тематичних напрямків передбачає існування сильного, спроможного Офісу Омбудсмана України, на який у своїй роботі спирається Омбудсман України. Цим обумовлено виокремлення напрямку роботи щодо посилення інституційної спроможності Офісу Омбудсмана України.

ІНСТРУМЕНТИ ТА ШЛЯХИ ДОСЯГНЕННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ЦІЛЕЙ

- 1) розгляд звернень;
- 2) аналіз законодавства (чинного та проектів нормативно-правових актів);
- 3) проведення моніторингової роботи;
- 4) проведення просвітницьких заходів;
- 5) робота в межах мандатів із:

Верховною Радою України через представлення щорічної та спеціальних доповідей, участь у роботі комітетів, надання висновків щодо законопроектів, проведення спільних заходів із парламентськими комітетами, народними депутатами та працівниками апарату парламенту;

державними органами через реалізацію парламентського контролю за додержанням законодавства України в частині додержання прав людини, а також проведення роз'яснювальної роботи, тренінгів для співробітників відповідних органів, проведення спільних заходів задля просування підходу заснованого на правах людини в їх роботі;

судовою гілкою влади: участь у судових процесах у випадках, передбачених законодавством; участь у відкритих судових засіданнях в якості спостерігача; проведення спільних заходів; ініціювання конституційних подань з питань, пов'язаних із правами людини тощо;

- б) взаємодія з:

організаціями громадянського суспільства, зокрема, правозахисними організаціями через функціонування консультативних рад при Омбудсмані України та відповідних експертних рад при представниках Омбудсмана України; проведення спільних моніторингів, досліджень, заходів, долучення громадськості до всіх ключових стратегічних обговорень; створення діалогового майданчику щодо документування воєнних злочинів тощо;

міжнародними організаціями, партнерами з розвитку через створення координаційного органу при Омбудсмані України для обговорення спільних планів та ініціатив, підготовки та представлення доповідей/подань щодо стану дотримання прав людини в Україні та щодо виконання Україною міжнародних зобов'язань у галузі прав людини, а також проведення спільних заходів.

МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ

Досягнення стратегічних цілей буде здійснюватися через реалізацію заходів відповідного середньострокового операційного плану. План не є сталим

документом, з урахуванням поточної роботи вносяться необхідні зміни, тому він регулярно, але не менше одного разу на рік, переглядається з метою актуалізації, оцінки прогресу та виявлення успішних підходів, чи прогалин, які потребують додаткової уваги тощо.

Оцінювання стану реалізації стратегічних цілей передбачає проведення поточного моніторингу, щорічної оцінки успішності виконання запланованих заходів на підставі визначених індикаторів досягнення прогресу.

ФІНАНСУВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ

Основним джерелом фінансування реалізації Стратегії є Державний бюджет України. Додатковими джерелами можуть виступати проекти міжнародної технічної допомоги, а також підтримка з боку національних партнерів та експертів.
